

Egyházi szemle.

U tóbbi szemlének óta megint jelentékeny egyházi mozgalmakat jegyezhetünk fel. Ez természetes; mert ama korszakot alkotó események, melyek a közelebbi években, különösen Németországban, az egyházi viszonyok átalakítására oly nagy erővel kezdettek meg, nem esetlegesen merültek fel, hanem a világ miveltségi előhaladásának s a szabadabb alkotmányos élet fejlődésének voltak természetes következményei. Egy oly szellemi processus indult meg a közel múltban, melynek folytatása a fokozatos fejlődés törvényei szerint évtizedeken, talán nemzedékeken át enyhébben vagy erősebben, de folyvást érezhetőbb lesz.

A középkor több mint ezer éves története két főintézményen nyugodott, egyik a hűb é r i s é g, másik a h i e r a r c h i a. Európa felvilágosodása, bár nagy küzdelemmel, ledöntötte amazt, a kiváltságok helyett a jogegyenlőség elvére fektette a társadalmi s állami életet; és megtámadta a középkor másik elavult alapintézményét, a hierarchiát is. Ez által a lelkeken való mindenható papi uralomra az ítélet kimondatott. A megkezdett küzdelem nagy és hosszú lesz. Ezeréves hatalom védi magát a százmilliók benső világán birt régi tekintélyének s anyagi gazdagságának egész hatalmával az újkor erkölcsi s szellemi áradata ellen. A két elem kibékíthetlen, megalkuvás köztök — fájdalom — nem lehet. Lankadás, pillanatnyi szünet, visszaesés következhetik bé; de a küzdelem azért folyni fog s a végeredmény nem lehet kétséges. A jövő eltemeti a multat.

Nem a hitetlenség harcza ez a vallás ellen; mert a vallásos hit örökkévaló. Hanem a vallás színe alatt jogtalanul a papok kezébe összpontosított isteni tekintély ellen a lelkiismeret szabadságának harcza ez.

Természetszerűek tehát az egyházi viszonyok átalakulására vonatkozó újabb események. Hiba volna azonban ezen események folyását türelmetlenül erőszakolni. Hadd folyanak le azok az idő emésztő hatalmának csendes nyomása alatt mintegy magoktól; annál kevesebb lesz a rombolás s szenvedélyes kitörés. Az idő lelke megéreleli a dolgokat, a régieket és újakat, amazokat rothadásra, ezeket új életre.

De térjünk az eseményekre.

H a z á n k b a n , mint már előbb jeleztük volt, jobb időkre maradt a kötelező polgári házasságról hozandó törvény. A kormány s parlament el van foglalva más életbe vágó dolgokkal, e mellett anynyi a baj és nyomor mindenfelé, hogy talán jobb is a szorosán időhöz nem kötött nagyobb kérdések megoldását halasztani. Két törvényjavaslat, az egyházi életre vonatkozó, mégis került a törvényhozás eleibe; egyik a názárenusok viszonyait rendezi s e vallási testület létezését elismeri. Egy új vallásfelekezettel tehát szaporodunk, még pedig egészen polgári szervezetű felekezettel, melynek papjai szoros értelemben nincsenek, keresztelés, esketés, temetés a polgári hatóság közbejöttével történnek. Mi hatással leend ez majd egyházi életünkre? azt most nem határozhatjuk meg. Vajon nem lesz-e ez új vallás egy olyan menhely, a hová a más vallásfelekezetek kebeléből a nyugtalankodó, sértett ambícióju s egyházi terhek elől menekülni kész elemek vonulni fognak? E tárgyban nézeteinket később fogjuk kifejteni. Mint a szabad meggyőződés hívei minden esetre üdvözöljük a törvényesség mezejének hátárán álló új vallási felekezetet, melyhez már is több mint száz-ezer alföldi magyar tartozik.

A másik törvényjavaslat, mely szintén a képviselőház asztalán van, a keresztények és zsidók közti polgári házasságról szól; ezen törvényjavaslat kiterjed oly keresztény házasulandókra is, kik papjaik által akadályozva vannak házassági viszonyuk megkötésében. Remélni lehet, hogy mindkét törvényjavaslat közelebről törvénynyé válik s általuk egyházi viszonyainkban némely hézagok pótolva lesznek.

Figyelemre méltó mozzanat az is, hogy a Brassóvidékhez tartozó hétfalusi (tulajdonképen tiz faluban lakó) magyar lutheránusok, mintegy 25,000 lélek, hosszas küzködés után azon a ponton állnak, hogy a barczasági szász esperességtől elválva, külön magyar esperességet alkossanak s így megszabaduljanak attól a keserves állapottól, hogy nem csak püspökük, hanem a magyar miniszterium rendeleteit is püspökük útján német nyelven vegye ez a szegény magyar nép, oly nyelven, melyet a reájok küldött szász notár szokott megmagyarázni nekik. Az ember csudálkozik azon, hogy tartotta magát itt Magyarországon anynyi időn át ilyen állapot. Hol van csak nyoma is a méltányosságnak, melylyel a szászok anynyira szeretnek dicsekedni saját magyar hitrokonaik iránt? Talán kevés idő alatt másként lesz.

A Dunán inneni luth. egyházkerület mult év őszén tartott gyűlésének ama hirhedt határozatát is fel kell jegyeznünk, mely valóban nem méltó arra, hogy e században jött napvilágra. Hanem hát a verőfényes napon is lehet sötét zugokra találni. E hirhedt határozat kimondja, hogy más kerületekből választott bármily érdemes luth. papok a Dunán inneni kerületben csak akkor foglalhatnak el papi állomást, ha a régi symbolicus könyveket (nem a bibliát) aláírják; továbbá ezen kerület papjai a „protestáns egyletnek“ tagjai nem lehetnek. Azonban nem érdemesek további reflexiókra e szánalomra méltó határozatok. Nyomoru szűkkeblűség nyilatkozik azokban, mely önmagát elitéli.

Austriában is tettek közelebről egy lépést előre, egyet hátra. Az előre tett lépés a zárda-törvény, mely szerint zárdát alapítani ezután csak a törvényhozás engedélyével lehet; külföldi főnök nem ismertetik el; birtokszerzési joguk korlátoztatik; valamely rendbe csak nagykoru léphet.

Ráklépésnek mondhatjuk Austriában, a mi közelebről a tiroli tartománygyűlésen történt. E gyűlés többsége ugyanis ultramontán gyűlölségtől áthatva, a gyűlés megnyitásakor kijelenté, hogy miután ők fájdalmasan megsértettek a vallás és közoktatási miniszternek különösen azon rendelete által, melynélfogva megtagadta, hogy Tirol szent földén két protestáns egyházközség is alakulhasson, ily jogfosztó kormány alatt nem kívánnak többé részt venni a tartománygyűlésen, mely nem képes megvédeni az ő jogait. Ezzel a gyűlést elhagyták. Az elnök ez eljárást törvénytelennek jelenté ki s a gyűlést bezárta. A kormány aztán véglegesen feloszlatta azt. Az ember alig hinné, hogy Svájc szomszédságában egy német tartományban ily sötét butaság borongjon; menyinyivel előbb állottak a mi sokat becsmérelt őseink ezelőtt 300 évvel!

Németországban újabb törvények nem hozattak a kath. hierarchia hatalmaskodásai ellen; a mult években hozott törvények azonban szigorral hajtatnak végre. Miután legközelebről az egyházi törvényszék a münsteri püspököt hivatalától megfosztotta s a kölni érsek és trieri püspök ellen is hasonló eljárás van folyamatban: ez idő szerint Poroszországban a 12 r. kath. főpap közül csak öt ül székében, a többi elzárva vagy számüzve, vagy mint Martin Konrad, paderborni püspök, ki 20 havi fogsága elől menekült, mint szökevény köröztetik. Az alsó papságból meg több mint százan érezték a törvény szigorát. Ezekből eléggé látszik, hogy Bismarck né-

met kanczellár nemcsak meghozatta a kath. egyház túlhatalmaskodását fékező törvényeket, hanem végre is hajtja azokat.

A vas-kancellár e keménységének s különösen az állam-subventio elvonásának — úgy látszik — van is hatása. Legújabbán a német kath. papság kissé elcsendesedett; többen kijelentették, hogy az állam törvényeit tisztelni fogják; mások Rómával tárgyalnak egy vivendi modus megállapítása iránt. A jezsuita-politika nagy kényszerrel szemben engedni szokott; persze, hogy az ilyen engedés inkább csak elnapolás az idők s események alkalmas fordultáig. Csakhogy az alkalmas fordulatokat az idő szelleme nem mindenkor engedi eléjőni.

A porosz kormány egy más nevezetes egyházi actushoz is hozzá fogott, t. i. a protestáns egyház szervezéséhez. A prot. egyház ugyanis Németországban kezdettől fogva a fejedelmek s azok kormányai hatalma alatt állott. Oly autonomiáról, milyennel a protestánsok nálunk bírnak; Németországban szó sem lehetett. A superintendenseket s egyházi tanácsok tagjait a fejedelmek nevezték ki. Tartományi gyűléseik igen szűk határok között mozogtak. Ha itt-ott vagy egy fejedelem jó kedvéből többet engedett nekik, a másik visszavehette. Szóval a fejedelmek tutorsága alatt állottak, mely állapot csak azért volt tűrhető, mert a fejedelmek is ugyanazon valláshoz tartoztak s ennél fogva a tutorság enyhébb volt.

Poroszországban, különösen 1848 óta, kísérletek tétettek a tartományi zsinatok szervezésére; azonban a mi e tekintetben mostanig történt, alig érdemel figyelmet. Vilmos császáré a dicsőség, hogy birodalmában a protestáns egyháznak határozott szervezetet adott. Mult évi november 24-kén gyűlt össze Berlinben az első rendkívüli zsinat, mely a kormány által készített szervezeti javaslatot tárgyalta s némi módosítással el is fogadta. E szerint minden tartományban tartományi zsinat s ezek fölébe egy egyetemes zsinat szerveztetik egyházi és világi egyénekből képviseleti úton, azonban az egyetemes zsinatba a király is nevez ki néhány tagot. Ezen zsinatok lennének a prot. egyháznak első s másodfoku törvényhozó testületei. Az egyház kormányzása azonban egy fő-egyháztanácsnak van fentartva jelentékeny hatáskörrel; e főtanács tagjait a király nevezi ki. Ott van még a cultus-miniszter is a fő-egyháztanács felett.

Van gondoskodva tehát, hogy az uralkodónak s kormányának elég hatalom tartassék fenn az új szervezet mellett is a prot. egyház irányában. A szabad egyház szabad államban: nem a Bismarck

theoriája. Szerinte az államhatalom a legfőbb, s mint ilyennek ki kell terjeszkednie az államban élő s nyilatkozó minden testület működésére. A fentebb pár vonással jelzett új szervezetnek meg van mégis az a becse, hogy egyetemes szervezet, az eddigi zilált, bizonytalan állapotnál többet ér; jögalap s test van adva az új szervezetben, habár szűk is e jögalap s pánccélozott is a test. Hiányai idővel okos mérséklettel pótolhatók, gyengéi javíthatók.

Franciaországban a mult évben a parlament a liberalismus színe alatt egy törvényt hozott, mely szerint az államon kívül a püspöki egyházmegyéknek is megadatott a jog tudományegyetemek alapítására s azokban a tudorsági diplomák adományozására. De mihelyt e törvény szentesítettett, az ultramontánok s a régi királyság hívei kezdték nyilván hirdetni, hogy most már kezökben van a jövendő s vége lesz minden veszedelmes liberalismusnak. Megindították a gyűjtést a új püspöki egyetemek felállítására. Az alapok bámulatosan gyűltek, az agitatio mind merészebb lett. A republicanus lapok kezdték aggodalmaikat kifejezni; mire az elbizakodott „Univers“, az ultramontánok fölapja nyilván ki is jelentette egész cynismussal, hogy a püspöki egyetemek tanárait minden bizonynyal kötelezni fogják a pápa syllabusára, azok tehát tanítani fogják, hogy a rom. kath. államvallás szükséges; a sajtó szabadsága romboló erőszak, és nem jog; minden tanításnak a római egyház dogmatikai tételeihez kell alkalmazkodni; a polgári házasság semmi, s több efféle. Most a republicanus sajtó elkeseredve szólal fel e reactionarius irányzat ellen, megtámadja egyenesen ama törvényt, mely a felsőbb közoktatás jövőjét ily kezekre bizta. A papok szövetségével Németországnak akartak ártani s most veszik észre, hogy inkább maguknak ártottak.

Szerencsére az új francia parlamentben túlsulyra jutott a szabadelvű, nemzeti párt, a Buffet-féle reactionarius kormány elsepertetett. Az új parlament s új kormány programmjának egyik pontja az, hogy az említett felsőbb-oktatási törvényt módosítani kell; ha nem több, legalább a tudori diplomák adományozásának joga a papok kezéből elveendő. Nagyon feltűnő, hogy az új francia kormányban a közoktatási miniszter, Waddington, protestáns ember; ez első eset egy oly erős kath. országban, mint Franciaország. (A vallásügyet ezen tárczától persze elválasztották).

Belgiumban is, hol az ultramontanismus meghetős szívósan tartja magát, kezd ez utóbbiak ellen a visszahatás ébredezni. Egy

búcsu-tüntetés alkalmával a brüsseli polgármester kárhözatosnak mondá a csalhatatlansági dogmát, s azon véleményét fejezte ki, hogy az állam érdeke megkívánja, hogy a jezsuita-üzelmeknek korlátok vetessenek. — Svájcban meg a berni ókath. zsinat meghatározta, hogy a fülbe gyónás s a papok nősülése mindenkinek lelkiismeretére bizatik. Már van is példa rá, hogy ókath. papok megnősültek.

Még Spanyolországból is szokatlan hangokat hallunk. Ez a szegény, polgárháborúk által megnyomorított ország volt még Európában, hol a pápai hatalom még teljes dictáturát gyakorolhatott. Miután Don Karlos, a kath. papság által egy darabig istápoltrónkövetelő onnan kiveretett, az ifju Alfonzó király kormánya egy alkotmány-tervet terjesztett az országgyűlés eleibe, melynek egyik cikkelye a vallástürelmet Spanyolországban kimondja. Ez ellen a pápa tiltakozott, mivel az a pápai mindenhatóságot Spanyolországban sérti s a régi concordatummal ellenkezik, s utasította madridi nunciusát, hogy ha ezen törv. cikkely vissza nem vonatik, Spanyolországot hagyja ott. A spanyol kormány — úgy látszik — nem rettent meg s ama cikkelyt keresztül akarja vinni. A nuncius tehát utazhatik.

Olaszország megint erősödött a papság ellenében. Most olvassuk, hogy a magyar-osztrák birodalom, Németország s Anglia uralkodói azzal tisztelték meg az olasz királyt, hogy nála levő követeket nagy követségi rangra emelték, mi formálítás ugyan, de minden esetre annak jele, hogy az elátkozott olasz királylyal még bensőbb viszonyba léptek s külsőleg is több tisztelettel viseltetnek iránta. A nuncius most már Viktor Eummanuel udvarát is elhagyhatná, ha azt már régen el nem hagyta volna, úgy látszik, minden komoly következmények nélkül. Különös alkalmazkodása a pápai curiának az, hogy midőn a magyar-osztrák uralkodó az olasz királynál levő követét ez iránti tiszteletből nagykövetségi rangra emeli, felséges urunkat egész családjával megáldja, addig Spanyolországot fenyegeti azért, mert alkotmányába egy cikket akar tenni a választási türelmességről.

Nagyon feltűnő, hogy az é.-ámériai egyesült-államokban, hol eddig a „szabad egyház szabad államban“ elvnel fogva az állam nem törődött vallási dolgokkal, szabadon hagyta mindenik egyházi testületet, hogy csináljon a mit tetszik, csak olyant ne, a mi a közérkölcsiséget nyilván sérti; tehát hogy még itt is figyelmet

gerjesztettek az ultramontán törekvések, anynyira, hogy közelebről maga az egyesült államok elnöke szükségesnek látta nyilvánosan megjegyezni, hogy ezen üdvtelen törekvések ellen kell tennie valamit az államnak, hogy az azokban rejlő veszélynek eleje vétessék. Ezt tanulságul hoztuk fel különösen azoknak, a kik a „szabad egyház szabad államban“ eszméért anynyira rajongnak. Eszménynek jó az, melyet okosan, bölcsen haladva megközelithetünk; teljesen valószínű azonban különösen nálunk, nem lehet soha, s nem is szabad; mert az állam életérdeke kívánja, hogy minden benne élő s mozgó emberi testület s társulat netaláni káros működése ellen az állam magát biztosítsa. Figyelő szemét nem veheti tehát le az állam a vallási testületekről vagy egyházakról sem egészen. Legalább a vallás szent színe s az egyház oltalma alá bujt gyakori önző és veszedelmes tendenciákat nemcsak ellenőrizni, de azokat megsemmisíteni is a közjóllét iránti kötelessége minden államnak.

Vessünk egy pillantást végül Görögországra, hol az ottani képviselőház kebeléből kiküldött rendkívüli törvényszék előtt a vádlottak padján két volt miniszter ül, kik a püspöki s érseki székeket pénzért, még pedig kézalatti licitatio útján a többet ígérőknek adták, nem a státus, hanem saját zsebök javára. Mily alá sülyedt foka, mily gyalázatos tanubizonyossága ez a corruptionnak! Hogy ne sülyedne aztán az egyház, ha főpapjai sem az érdemesebbek s jellemesebbek közül vétetnek, hanem az üzérkedő lelkek közül, kik előre kiszámítják, hogy ha rajtuk a miniszterek ennyit zsarolnak, ők azt majd főpapi hatalmukkal többszörösen zsarolják vissza a befolyásuk alatti sokaságon? Görögország a gyalázat bélyegét, hogy türte sok időn át e csaknem nyilvánosan üzött botránnyt, talán lemossa most azzal, hogy valahára elrettentő példát ad e szent küfárságnak gyökeres kiirtására.

Fájdalom, anynyiféleképen van megméltelyezve mindenütt az egyházi s vallási élet, melynek tisztának, nemesnek és boldogitonak kellene lennie. A kik e fekélyes gyomot irtják, bizony üdvös szolgálatot tesznek vele az emberiségnek. **Bny.**